

## КУЛЬТУРНЫЯ КАНАТАЦЫІ КАХАННЯ ў ПОМНІКУ СТАРАЖЫТНАКІТАЙСКОЙ ЛІТАРАТУРЫ «ШЫ ЦЗІН»

*Т. Ф. Сухоцкая, кандыдат культуралогіі, дацэнт, дацэнт  
кафедры культуралогіі ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны  
ўніверсітэт культуры і мастацтваў»*

**Анатацыя.** У артыкуле з пазіцыі культуралогіі выяўляюцца культурныя канатацыі кахання ў зборніку старажытнакітайскай паэзіі «Шы цзін» («Кніга песень»). Падкрэсліваецца маральна-эстэтычная каштоўнасць кахання як механізма фарміравання асобы чалавека, абумоўленасць інтэрпрэтацыі яго сутнасных характарыстык эстэтыкай, тэорыяй інь-ян, філасофскімі ідэямі даасізму, канфуцыянства. Паэтызацыя інтымнай сферы ў мастацкім тэксце «Шы цзін» скіравана на рэальнае зямное жыццё чалавека. Адзначаецца асаблівасць мастацкай традыцыі кітайскай культуры ў адлюстраванні кахання паміж мужчынам і жанчынай.

**Ключавыя словы:** культурныя канатацыі, каханне як маральна-эстэтычная каштоўнасць, «Шы цзін», інь, ян, даасізм, канфуцыянства, эратычныя сімвалы.

## CULTURAL CONNOTATIONS OF LOVE IN THE MONUMENT OF ANCIENT CHINESE LITERATURE «SHI JING»

*T. Sukhotskaya, Candidate of Cultural Studies, Associate Professor,  
Associate Professor of the Department of Cultural Studies  
of the Educational Institution «The Belarusian State University  
of Culture and Arts»*

**Abstract.** From the standpoint of cultural studies, the cultural connotations of love are revealed in the collection of ancient Chinese poetry «Shi Jing» («Book of Songs»). It emphasizes the moral and aesthetic value of love as a mechanism for the formation of a person's personality, the conditionality of the interpretation of his essential characteristics by aesthetics, Yin-yang theory, philosophical ideas of Taoism, Confucianism. The poetization of the intimate sphere in the literary text «Shi Jing» is aimed at the real earthly life of a person. The article notes the peculiarity of the artistic

tradition of Chinese culture in the depiction of love between a man and a woman.

**Keywords:** cultural connotations, love as a moral and aesthetic value, «Shi Jing», Yin, Yang, Taoism, Confucianism, erotic symbols.

Ва ўмовах разбурэння духоўнай асновы сучаснай цывілізацыі, распаду традыцыйных і адначасова ўзнікнення новых светапоглядных парадыгмаў гісторыка-культурная спадчына чалавецтва, а менавіта каштоўнасці, адлюстраваныя ў класічных тэкстах, з'яўляюцца неабходнымі кампанентамі падтрымання грамадскай стабільнасці, фактарам узаемаразумення і ўзаемадзеяння людзей розных культур, фарміравання маралі і эстэтычных прыярытэтаў маладога пакалення. У постіндустрыяльным грамадстве ўзрастае роля каштоўнасці чалавечага кахання і яго ўключанасці ў быццё. Акрамя таго, стратэгічнае партнёрства паміж Рэспублікай Беларусь і Кітайскай Народнай Рэспублікай спрыяе разуменню менталітэту беларускага і кітайскага народаў праз глыбокае асэнсаванне культурных традыцый дзвюх краін, а «Шы цзін» уяўляе сабой унікальны культурна-гістарычны здабытак для ўсёй сусветнай супольнасці. Таму мэтай дадзенага артыкула стала асэнсаванне культурных канатацый кахання ў мастацкім тэксце «Шы цзін», што паспрыяе выяўленню духоўных прыярытэтаў, ладу жыцця і мыслення кітайскага народа, пашырыць уяўленне аб шматграннасці яго гісторыка-культурнай спадчыны, зафіксаванай у літаратурным дыскурсе.

Каханне – паняцце незвычайна ёмістае, шматзначнае і шматграннае: яно ўключае ў сябе і любоў да людзей (гуманізм), і любоў да Радзімы (патрыятызм), да мастацтва, прыроды, бацькоўскую любоў і любоў дзяцей да бацькоў. Але найбольш чалавецтва заўсёды хвалявалі інтымныя адносіны паміж жанчынай і мужчынай. У гуманітарным дыскурсе каханне даследавалі Джон Готман (дынаміка ўзаемаадносін паміж суб'ектамі кахання), Сьюзен Джонсан (тэорыя эмацыянальнай асновы кахання), Роберт Стэнберг (тэорыя трох складнікаў кахання), Хелен Фішэр (біялагічныя асновы кахання на ўзроўні ўзаемадзеяння гармонаў), Эрык Фром (каханне як неабходнасць для чалавечага жыцця і самапазнання), Гэры Чэпмен (тэорыя пяці моў кахання), Альберт Эліс (каханне як вынік нашых думак і перакананняў). Каханне выступае базавай маральнай каштоўнасцю, якая звязана з такімі катэгорыямі, як абавязак, дабро, прыгажосць, з дабрачыннасцямі міласэрнасці, самаахвяравання, спагады. Яно выступае механізмам маральнага ўдасканалення чалавечай асобы, яе духоўнага развіцця. У закаханага чалавека ўзнікае асабліва эстэтыка – імкненне да дасканаллага жыцця, якое будзеца па законах прыгажосці, дабра, свабоды, справядлівасці.

Узнікненне любоўных пачуццяў паміж мужчынам і жанчынай з'яўляецца заканамерным вынікам развіцця сексуальнай свядомасці, асобы і самасвядомасці. З узнікненнем кахання як эмоцыі, а не проста прыхільнасці або інстынкту, створаны і паданні пра каханне, песні і паэмы. У паэтычным каноне «Шы цзін» сабраны вершы ад пачатку дынастыі Чжоу да позняга перыяду Вёснаў і Восені, якія адлюстроўваюць сацыяльны ландшафт і змены ў кітайскім грамадстве на працягу 800 гадоў. Любоўныя вершы ў асноўным сустракаюцца ў раздзеле «Норавы царстваў» (IX–III стст. да н. э.) і з'яўляюцца аднымі з самых яркіх і эмацыянальна насычаных у зборніку. Праблемы ўспрымання кахання ў Кітаі і асаблівасці кітайскай любоўнай лірыкі, у т. л. і «Шы цзін», даследавалі Б. Б. Паноў [3], Я. А. Серабракоў [4], У Сычжэн [5], Цзінь Сіню [6], Цянь Хунлі [8] і інш. Кітайскі даследчык Цзя Пейжоу спрабаваў ліквідаваць рэгіянальныя і этнічныя асаблівасці і вылучыць агульны, першапачатковы шаблон «Шы цзін» [7, с. 112].

Тэма кахання прысутнічала ў кітайскай літаратуры на працягу ўсяго яе існавання аж да нашых дзён, але адрозніваецца нацыянальнай спецыфікай, абумоўленай традыцыяналізмам мыслення. У Кітаі паміж мужчынам і жанчынай найперш пераважаюць адносіны залежнасці і прыхільнасці, а не партнёрства і раўнапраўя, што выказана ў самім слове 恋爱 «каханне», дзе 爱 «кахаць» стаіць на другім месцы, а на першым – 恋 «прыхільнасць». На думку французскага сінолага Марсэля Гранэ, уся любоўная паэзія ў «Шы цзін» паўстала не ў палацах князёў і вяльможаў, а з'яўляецца спадчынай сельскай, пастаральнай культуры [2, с. 129]. У ёй жанчына паўстае перад намі раўнапраўным чалавекам, надзеленым не толькі фізічнай прыгажосцю, але і высокімі маральнымі вартасцямі. Шчырае захапленне каханай пранізвае многія вершы, ператвараючы іх у своеасаблівае апяванне жаночай прыгажосці, прыгажосці прыроды, прыгажосці гармоніі мужчынскага і жаночага пачатку. У параўнанні з паэмамі пра каханне пазнейшых дынастый любоўныя паэмы ў «Шы цзін» у большай ступені расказваюць пра дабрыню чалавека, шчырасць і запал пачуццяў, імкненне да свабоды ў каханні, задавальненнях і пачуццях любоўнага жыцця. У Кітаі адсутнічала ідэя грэхпадзення ў дачыненні да любоўных сувязей, на якой грунтуецца хрысціянскае ўспрымання сексу і эротыкі.

Культурныя канатацыі кахання ў кітайскай культуры абумоўлены рэлігійна-філасофскай канцэпцыяй даасізму, якая лічыць, што ўсе сілы працяваюцца ў элементарных парах: агонь і вада, неба і зямля, сонца і месяц, удыханне і выдыханне, адштурхванне і прыцягненне і г. д., і кожная з гэтых супрацьлеглых сіл належыць да палавой энергіі – або інь, або ян. Хоць яны з'яўляюцца рознымі сіламі, але адначасова – часткамі

аднаго і таго ж цэлага і, такім чынам, неабходныя адзін аднаму. У даасізме прызнавалася фактычна поўная свабода палавых адносін, як для мужчын, так і для жанчын.

Іншую інтэрпрэтацыю каханне набывае ў канфуцыянстве, якое цалкам падзяляла тэзіс аб натуральнасці і неабходнасці інтымных адносін паміж людзьмі, але рэзка і настойліва прэчыла супраць кахання як эмоцыі ў шлюбе. Такім чынам, склалася парадаксальная сітуацыя, калі за «распусту» прымаўся не секс, а пачуццё кахання мужчыны да жанчыны. У традыцыйнай канфуцыянскай сістэме каштоўнасцей пачуццё аказалася «не толькі другасным і дзюгадным у параўнанні з абавязкам – яно проста несувымерна з ім... Шлюб – катэгорыя доўга, рэалізацыя інтарэсаў сям’і, патрабаванне культуры продкаў. Каханне ж <...> з’ява зусім іншага плану, нешта як бы нізкае, амаль жывёльнае» [1, с. 73]. Большасць тэкстаў «Шы цзін» было створана раней, чым маральна-этычная дактрына канфуцыянства ператварылася ў дамінанту грамадска-палітычнай і літаратурнай думкі Кітая. У сферы інтымных адносін ідэалогія канфуцыянства паспяхова супрацьстаялі народныя рэлігійныя вераванні і даасізм, на каштоўнасцях якіх і ўзнікла любоўная лірыка «Шы цзін».

Культурныя канатацыі кахання выяўляюцца ў сэнсах, закадзіраваных у сімваліцы паэтычных тэкстаў. У любоўнай лірыцы як сімвал кахання нярэдка фігуруе Су-ной, багіня шаўкапрадства: перапляценне нітак у тканіне нагадвае кітайскім паэтам перапляценне чалавечых лёсаў. У даоскіх трактатах яна выступае ў ролі настаўніцы жанчыны ў мастацтве кахання. Кітайцы лічылі, што нябесны старац – настаўнік міфічнага імператара Хуандзі (Жоўтага імператара) – навучаў яго розным спосабам фізічнага ўдасканалення, куды ўваходзіла і культура інтымных адносін. Асаблівае месца сярод знакаў у «Шы цзін» займаюць сексуальныя, якія ўвасоблены праз эратычныя вобразы. Тэорыя інь і ян сінтэзавалася з вучэннем аб пяці першаэлементах ў кітайскай культуры, таму эратычны падтэкст мелі ўсе слоўныя клішэ, якія перадаюць спалучэнні агню і вады, часта з дапамогай іх каляровых характарыстык (чырвоны – мужчынскі пачатак, сіне-зялёны тон – жаночы); лічбамі (няцотныя 3, 5, 7, 9 – мужчынскі пачатак, цотныя 2, 4, 6, 8 – жаночы). Лічбавыя паказчыкі сустракаюцца ў паэтычных творах параўнальна рэдка. Адзін з вярвянтаў – згадка пра колькасць прадметаў у памяшканні, дзе знаходзіцца лірычная гераіня. Няцотная іх колькасць азначае канцэнтрацыю там ян, г. зн. служыць намёкам на прысутнасць лірычнага героя, хоць пра яго не гаворыцца прама. Распаўсюджанай групай паэтычных эратызмаў з’яўляюцца эратызмы жывёльнага паходжання: «самка, курыца» – «цзю», «самец, певень» – «сюн». Пазней у паэзіі зацвердзіліся эратызмы, вытворныя ад бытавых рэалій – дэталі жанолага адзення і ўбрання спачывальні: паясок вакол талі гераіні; цыноўка, якая ляжыць

пад адным з партнёраў; коўдра, якая пакрывае яго зверху. Асобную групу складаюць эратызмы, узыходзячыя да рамёстваў: працэс ткацтва (спляценне нітак, уток, які слізгае па аснове) служыў ілюстрацыяй шлюбу і ўласна саіцыя; спалучэнне «карміць шаўкавічных чарвякоў» перадае «незаконнае» каханне, парушэнне шлюбнай вернасці. Сярод мнагачасных сімвалаў любоўных вершаў можна вылучыць сімвалы расліннага паходжання: «жаночыя» (трава, мох, раска) у пары з ласкаючым ветрам або выпадаючай на іх расой; расліны з узорным лісцем – сімвал шчаслівага ўзаемнага кахання.

Такім чынам, каханне ў зборніку «Шы цзін» змяшчае бясконцыя культурныя канатацыі, якія адлюстроўваюць не толькі смелы, натуральны і шчыры погляд на яго старажытных кітайцаў, але і канцэпцыю шлюбу, радасці сямейнага жыцця і гармоніі. Гэтыя культурныя значэнні з’яўляюцца неад’емнай часткай кітайскай культуры і ствараюць умовы для рэабілітацыі этычнага арэалу кахання ў сучасным грамадстве, фарміравання эстэтычнага густу і маральных ідэалаў моладзі.

1. Васильев, Л. С. Некоторые особенности системы мышления, поведения и психологии в традиционном Китае / Л. С. Васильев. – М. : Наука, 1976. – 329 с.

2. Гранэ, М. Праздники и песни Древнего Китая / М. Гранэ. – Париж : Сорбон. ун-т, 1919. – 176 с.

3. Панов, Б. Б. Тема любви в китайской поэзии / Б. Б. Панов // Народы Азии и Африки. – 1974. – № 3. – С. 108–113.

4. Серебряков, Е. А. Китайская поэзия X–XI вв. (Жанры ши и цы) / Е. А. Серебряков. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1979. – 248 с.

5. 吴, 思成. 《诗经》的诗意内涵 / 思成吴. – 上海 : 中贵书籍出版社, 2012 年, 361 页。 = У Сычжэн. Поэтический смысл «Ши цзин» / У Сычжэн. – Шанхай : Чжунгуй Шуцзи, 2012. – 361 с.

6. 金, 新瑶. 《诗经》谈话 / 新瑶金. – 北京 : 北京出版社, 2012 年, 152 页。 = Цзинь Синяо. Беседа о «Ши цзин» / Цзинь Синяо. – Пекин : Пекин. изд-во, 2012. – 152 с.

7. 贾, 佩瑶. 《诗经》中的婚姻和爱情诗歌. 民族主义动机 / 佩瑶贾. – 上海 : 人民大学出版社, 1991 年, 162 页。 = Цзя Пейжоу. Стихи о браке и любви в «Ши цзин». Национальный мотив / Цзя Пейжоу. – Шанхай : Изд-во народ. ун-та, 1991. – 162 с.

8. 钱, 红丽. 《诗经》: 最古老的爱情歌曲 / 红丽钱. – 厦门 : 鲁迅出版社, 2017 年, 96 页。 = Цянь Хунли. «Ши цзин»: самая древняя песня о любви / Цянь Хунли. – Сямэнь : Луцзян, 2017. – 96 с.